

III Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego *Dzieje stronnictw i partii chłopskich w Europie.* Pułtusk 4 - 6 września 2006r.

Począwszy od 1995r. historycy oraz przedstawiciele innych dyscyplin naukowych, spotykają się podczas cyklicznie organizowanych Kongresów Historyków Wsi i Ruchu Ludowego. Pierwszy Kongres odbył się w Rzeszowie, a jego inspirację stanowiły obchody setnej rocznicy powstania politycznej organizacji chłopskiej. W czasie zjazdu, jego uczestnicy poparli ideę kolejnych spotkań, w celu prezentacji efektów badań poświęconych szeroko rozumianym zagadnieniom wsi w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Zgodnie z tą ideą, następny - II Kongres zorganizowano w 2000 r. w Lublinie pod hasłem *Dzieje i Przyszłość*. Dodać należy, że wspomniane kongresy zaowocowały opublikowaniem wydawnictw zbiorowych zawierających ich dorobek¹.

Kontynuując cykliczne spotkania środowisk naukowych zainteresowanych problematyką wsi, chłopów, rolnictwa i ruchu ludowego, w dniach 4 - 6 września 2006r. zorganizowano w Puławach III Kongres, którego obrady skupiono wokół hasła: *Dzieje stronnictw i partii chłopskich w Europie*. Kongres ten zorganizowano dzięki staraniom Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Puławach, Ludowego Towarzystwa Naukowo - Kulturalnego oraz Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.

Poza gospodarzami udział w obradach wzięli przedstawiciele ośrodków akademickich w: Gdańsku, Krakowie, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu, Rzeszowie, Słupsku, Lublinie, Łodzi, Siedlcach, Kielcach, Bielsku - Białej. Wśród referentów i gości Kongresu byli pracownicy uniwersytetów i innych szkół wyższych, archiwów i muzeów oraz PAN w Warszawie, Instytutu Pamięi Narodowej, Zakładu i Muzeum Historii Ruchu Ludowego, a także innych instytucji np. Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych. W związku z tematyką Kongresu miał on charakter międzynarodowy, wśród referentów znajdowało się wielu przedstawicieli ośrodków naukowych m.in. z Białorusi, Chorwacji, Rosji, Rumunii, Ukrainy, Węgier.

Podczas otwarcia konferencji głos zabrali m.in. Rektor Wyższej Szkoły Humanistycznej im. A. Gieysztor - prof. Adam Koseski i kierownik Katedry His-

¹ Materiały I Kongresu opublikowano w pięciotomowym wydawnictwie pod wspólnym tytułem *Chłopi - naród - kultura*, t. 1: *Myśl polityczna ruchu ludowego*, red. J. Jachymek, K.Z. Sowa, M. Śliwa, Rzeszów 1996; t. 2: *Działalność polityczna ruchu ludowego*, red. S. Dąbrowski, Rzeszów 1996; t. 3: *Oblicze duchowe*, red. C. Klak, Rzeszów 1997; t. 4: *Kultura i oświata wsi*, red. A. Meissner, Rzeszów 1996; t. 5: *Chłopi a państwo*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 1997. Materiały II Kongresu opublikowano w trzytomowym wydawnictwie zatytułowanym: *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*, Warszawa 2002, t. 1: *Od zaborów do okupacji (1895 - 1945)*, red. A. Kołodziejczyk, W. Paruch; t. 2: *Polska Ludowa (1944/45 - 1989)*, red. W. Paruch, S.J. Pastuszka, R. Turkowski; t. 3: *Przebudowa i przyszłość*, red. K. Baścik, J. Zalewa.

torii Wsi tej uczelni a zarazem jeden z inicjatorów wszystkich Kongresów - prof. Józef R. Szaflik.

Po zakończeniu części oficjalnej, uczestnicy obrad plenarnych wysłuchali referatów poświęconych problematyce polskiego i międzynarodowego ruchu ludowego. Jako pierwszy głos zabrał prof. Adam Koseski (WSH), który omówił zagadnienia związane z miejscem ludności wiejskiej w strukturze społecznej krajów Europy Środkowo - Wschodniej w XX wieku. Następnie prof. Andrzej Lech (UŁ) scharakteryzował ideologię agraryzmu w kontekście dziejów ruchu ludowego państw słowiańskich w latach 1918 - 1939, a prof. Jan Jachymek (UMCS) odniósł się do zagadnień neoagraryzmu we współczesnej Polsce, postrzegając go jako jeden z etapów rozwoju ideologii ruchu ludowego. Obrady plenarne zakończyło wystąpienie prof. Józefa R. Szaflika poświęcone roli i znaczeniu ruchu ludowego w najnowszych dziejach Polski.

Ze względu na liczbę referatów i komunikatów, ich różnorodność i interdyscyplinarny charakter obrady Kongresu odbywały się w następujących sekcjach:
Sekcja I: Narodziny i rozwój politycznego ruchu chłopskiego w Europie (do 1939r.)

Sekcja II: Ruch chłopski w podzielonej Europie (1939 - 1989)

Sekcja III: Współczesne polityczne ruchy agrarne w Europie

Moderatorami obrad w poszczególnych sekcjach byli Profesorowie: w Sekcji I - Jan Jachymek i Jan Sobczak (WSH); w Sekcji II - Piotr Matusak (AP Siedlce), Stefan J. Pastuszka (A. Ś. im. J. Kochanowskiego w Kielcach), Stanisław Stępka (SGGW - WSH), Romuald Turkowski (UW - WSH); w Sekcji III: Stefan J. Pastuszka i dr Janusz Gmitruk (MHPRL).

W Sekcji I wygłoszono 38 referatów i komunikatów, a ich autorami w równych bez mała częściach byli przedstawiciele krajowych i zagranicznych ośrodków naukowych. Ponad 46% tekstów przedstawili reprezentanci: Białorusi, Chorwacji, Rosji i Ukrainy.

Zakres zagadnień, będących przedmiotem zainteresowania poszczególnych autorów był bardzo szeroki - od problemów politycznych poprzez społeczne i gospodarcze do refleksji nad mentalnością chłopów. Powyższe kwestie rozpatrywano w odniesieniu do ziem polskich, a także państw europejskich - Bułgarii, Białorusi, Czech, Chorwacji, Hiszpanii, Niemiec, Irlandii, Rosji, Skandynawii. Cezura chronologiczna obejmowała wiek XIX i pierwszą połowę XX (do 1939r.). W wystąpieniach wiele uwagi poświęcono dziejom partii chłopskich i ich programom, aktywności politycznej chłopów, losom działaczy związanych nie tylko z polityką, ale też gospodarką, oświatą, kulturą. Uwypuklono sprawy organizacji oraz stowarzyszeń. W kontekście spraw polskich zwrócono uwagę na problemy ziemiaństwa przedstawiając dzieje tej warstwy, jej relacje z chłopami i kontakty międzynarodowe.

Osobną grupę tematyczną stanowiły kwestie emigracji zagranicznej chłopów polskich. Omawiając ten problem, autorzy poszczególnych referatów poruszali zagadnienia związane z rolnictwem państw, w których osiedlali się emigranci. Poszerzyło to pole obserwacji o tereny pozaeuropejskie, kierując uwagę na Ame-

rykę Północną i Południową.

Teksty zaprezentowane w Sekcji I ukazały interesującą oraz wielowymiarową mozaikę ruchów chłopskich w różnych epokach, na obszarze Polski, Europy i świata. Pozwoliło to na wydobywanie specyfiki, podobieństw oraz różnic poszczególnych regionów i państw.

Uczestnicy Kongresu obradujący w Sekcji II zajmowali się podobną problematyką, jak w Sekcji I ale w latach 1939 - 1989 tj. okresie podziału Europy. W Sekcji tej zaprezentowano 32 referaty, a wśród ich autorów znajdowało się wielu młodych badaczy (stanowili oni ok. 30 % ogółu referentów). Dominujący wątek tematyczny odnosił się do okresu okupacji hitlerowskiej. Uwaga referentów i słuchaczy skupiała się m.in. na zagadnieniach ruchu oporu chłopów w czasie wojny, zarówno w Polsce, jak i innych państwach europejskich; udziale ludności chłopskiej w działaniach zbrojnych na wielu frontach wojny; losach polskich działaczy ludowych na emigracji i ich relacjach z różnymi ugrupowaniami politycznymi. W kontekście międzynarodowym zaprezentowano dzieje partii chłopskich w Europie środkowo - wschodniej po 1945r. podkreślając ich współpracę, kontakty i wzajemne stosunki. Zwracano też uwagę na miejsce tych partii w systemach politycznych państw określanych mianem ludowo - demokratycznych. Prezentacja dziejów polskiego ruchu ludowego po zakończeniu II wojny wywołała burzliwe dyskusje na temat oceny i roli tego ruchu, a szczególne emocje towarzyszyły wymianie poglądów dotyczących Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego.

W Sekcji III zgłoszono 22 referaty, z czego zaprezentowano 11 wystąpień. Wydaje się, że przedstawione liczby w pewnym stopniu odzwierciedlają stan badań poświęconych problemom współczesnych politycznych ruchów agrarnych w Europie. Powyższą problematykę omówiono na przykładzie Bułgarii, Rosji, Ukrainy, Węgier i Polski. Referenci szczególną uwagę zwracali na społeczno - polityczną rolę partii ludowych po upadku systemu komunistycznego, zachodzące w tych partiach przemiany programowe i organizacyjne. Wśród spraw polskich poruszano zagadnienia ruchu ludowego po 1989r., zwracając uwagę na aktywność ludowców w parlamentach i rządach III RP. Przedstawiono też rodziny i rozwój Samoobrony. W kręgu zainteresowań uczestników Sekcji III znalazły się także zagadnienia: spółdzielczości, oświaty, kultury, procesów integracyjnych z NATO i Unią Europejską. Przedstawiając zagadnienia współczesnego ruchu politycznego, zwrócono uwagę na rolę jaką pełni Zakład Historii Ruchu Ludowego w inspirowaniu badań naukowych dotyczących dziejów politycznego ruchu chłopskiego w Polsce. Wśród referentów podobnie, jak w dwóch poprzednich sekcjach obecni byli przedstawiciele polskich i europejskich ośrodków naukowych.

Obradom Kongresu towarzyszyła wystawa poświęcona dziejom partii i stronnictw chłopskich w Europie zorganizowana przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.

Podczas podsumowania obrad i zamknięcia Kongresu przewodniczący poszczególnych Sekcji przedstawili sprawozdania z ich prac podkreślając między-

narodowy charakter konferencji i różnorodność tematyczną prezentowanych wystąpień. W swoich wypowiedziach wyrażali podziękowania gospodarzom spotkania za gościnność i trud organizacyjny.

Podsumowania całości obrad dokonał prof. J. R. Szaflik wskazując, że obrady III Kongresu potwierdziły zasadność poszerzania pola obserwacji naukowej dziejów i współczesności wsi polskiej o konteksty międzynarodowe. Przedstawione referaty oraz komunikaty dowiodły słuszności przekonania, że poznanie chłopskich ruchów politycznych w Europie (szczególnie środkowo - wschodniej), umożliwia kompleksowe ich zrozumienie w przeszłości i teraźniejszości, a także przyczynia się do szerszego postrzegania zagadnień polskich. Profesor J. R. Szaflik z zadowoleniem odnotował wzrost zainteresowania polskich badaczy dziejów wsi i ruchu ludowego zagadnieniami międzynarodowymi, co potwierdza tezę iż historia Europy stanowi całość i dopiero jej poznanie pozwala na zrozumienie problemów trudnych do wyjaśnienia wyłącznie na gruncie polskim. Kończąc swoje wystąpienie prof. Szaflik podziękował uczestnikom Kongresu, władzom WSH w Puławach oraz wszystkim organizatorom spotkania w tym sekretarzowi konferencji - mgr Krzysztofowi Łukawskiemu i studentom z Koła Naukowego Historyków.

Prace Kongresu zamknął Rektor WSH - prof. Adam Koseski, który wraz z Prorektorem Uczelni - prof. Janem Dziegielewskim podziękowali wszystkim referentom oraz uczestnikom Kongresu za aktywny udział i zaangażowanie w jego obradach. Organizatorzy zapowiedzieli opublikowanie w najbliższym czasie trzatomowego wydawnictwa stanowiącego pokłosie III Kongresu Historyków Wsi i Ruchu Ludowego.

Maria Kostrzewska
(Uniwersytet Łódzki)